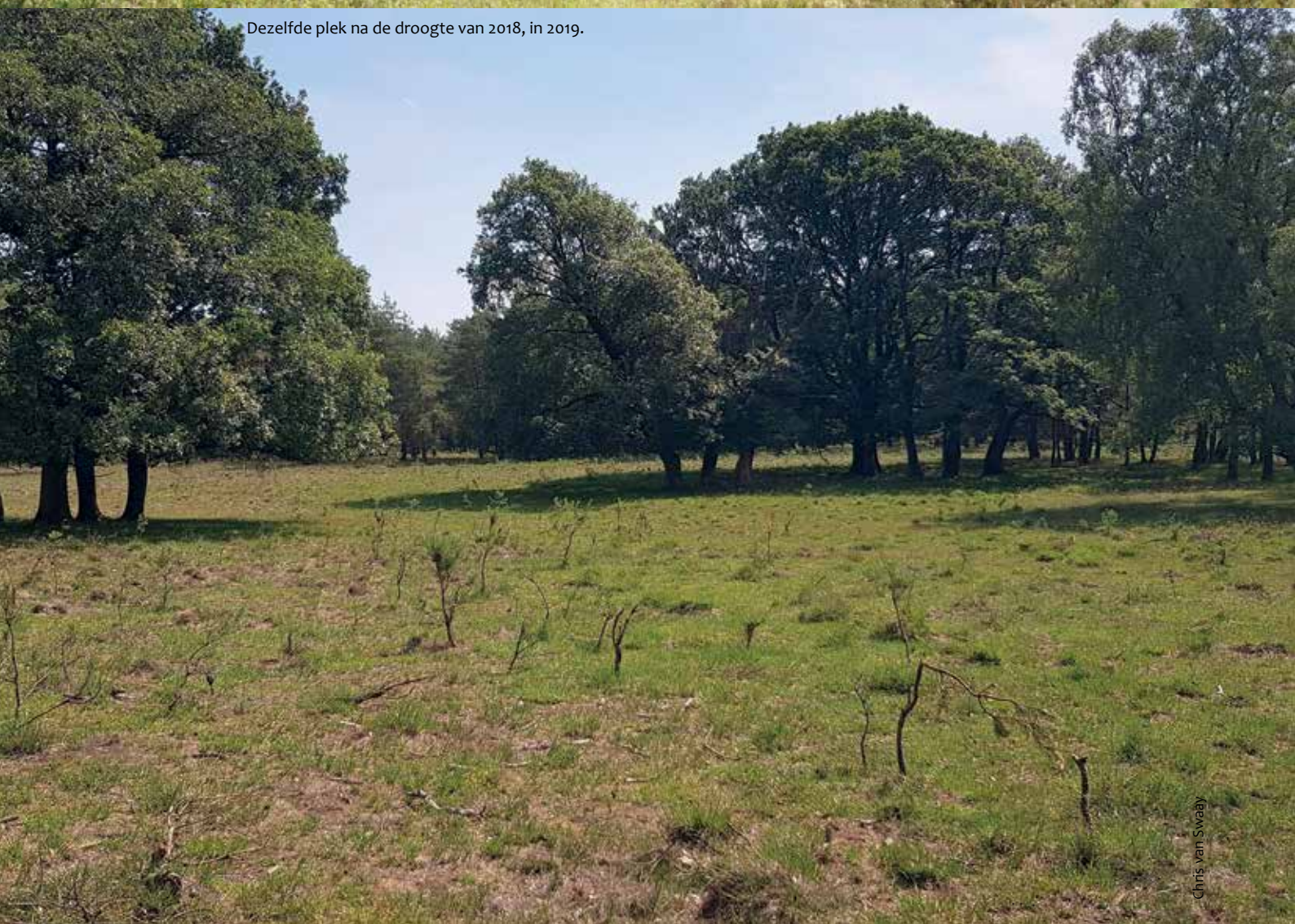

De Imbosch, leefgebied van de parelmoervlinder in 2009.

Dezelfde plek na de droogte van 2018, in 2019.

De bosparemoervlinder

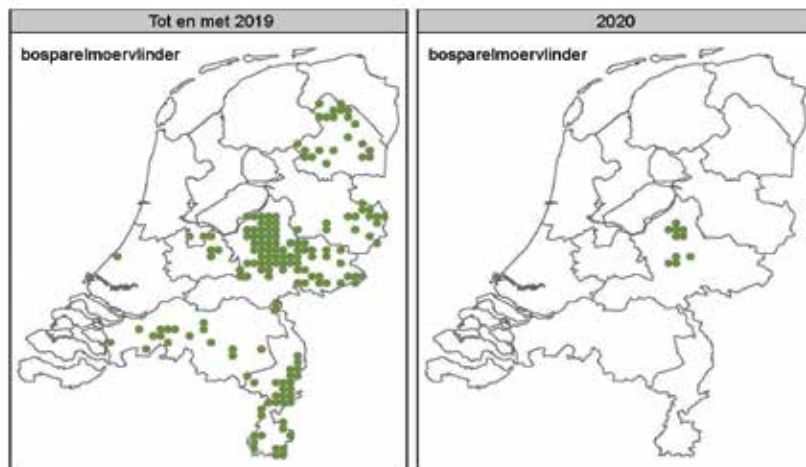
Ooit kon de bosparemoervlinder overal op de zandgronden gevonden worden (figuur 1). De combinatie van halfopen hakhoutbossen, bloemrijke graslanden en heidevelden vormde een ideaal leefgebied. Maar daar is weinig meer van over. Sinds 1990 komt de soort eigenlijk alleen op de Veluwe nog voor, met een kleine relictpopulatie in Drenthe. Hoe is het de bosparemoervlinder de laatste dertig jaar vergaan en is er nog toekomst?

Bij het begin van het meetnet vlinders (in 1990) kwam de bosparemoervlinder nog voor op één plek in Drenthe en verder op de Veluwe.

In Drenthe kwam de bosparemoervlinder in 1990 maar in één klein gebiedje voor: de Schoonloër Strubben. Dit was een mengeling van een stukje heide en oud hakhoutbos, niet meer dan een paar hectare groot, en het eigenlijke leefgebied was minder dan een hectare. Toch vlogen er heel veel bosparemoervlinders: in 1995 werden er op de route 170 geteld! Maar in 1996 kelderde de populatie naar 12 exemplaren en in 1997 werden er helemaal geen meer gezien. Waardoor deze ‘crash’ veroorzaakt werd, weten we niet zeker, wel dat kleine geïsoleerde populaties altijd gevoelig zijn voor ziektes of parasieten.

In het kader van het Beschermingsplan Dagvlinders (LNV, 1989) werden er in 1995 bosparemoervlinders uitgezet in de Schipborger Strubben, een stukje ten noorden van de Schoonloër Strubben. Hier vlogen nog een paar jaar vlinders rond, de laatste in 1998. Daarmee was het doek voor deze soort in Drenthe gevallen.

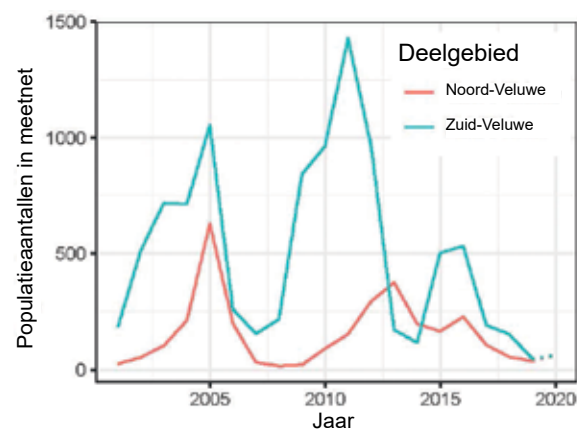
De Veluwe delen we op in de Noord-Veluwe (ten noorden van de A1, met de meeste vlinders in het Kroondomein en Hendrik Mouwenveld), en de Zuid-Veluwe (vooral De Hoge Veluwe, vliegveld Deelen, de Imbosch en de Veluwezoom bij Rheden). Op de Veluwe liggen weliswaar veel routes, toch waren er in de jaren negentig maar een paar waar regelmatig flinke aantallen

Figuur 1. Verspreiding van de bosparemoervlinder in Nederland vroeger en nu. Bron: NDFP.

van de bosparemoervlinder gezien werden. Sommige gebieden waren minder gemakkelijk toegankelijk, waardoor deze onregelmatig werden geteld. Samen met het wisselende voorkomen van de bosparemoervlinder leidt dat ertoe dat we eigenlijk pas vanaf 2001 een representatieve trend voor de twee deelgebieden kunnen berekenen (figuur 2). We zien dan flinke schommelingen in aantal, waarbij de piek van 2005 en 2016 tegelijk was op de Noord- en Zuid-Veluwe, maar de middelste piek valt op de Zuid-Veluwe in 2011 en op de Noord-Veluwe twee jaar later. Na 2018 lijkt de bosparemoervlinder verdwenen van de Zuidoost-Veluwe (Imbosch en Veluwezoom).

Tekst:
Chris van Swaay
Martin Poot
Roy van Grunsven
De Vlinderstichting

Figuur 2. Populatieaantal in het meetnet voor de Noord- en Zuid-Veluwe van de bosparemoervlinder. Hierin is gecorrigeerd voor uitgevallen tellingen. De index van 2020 is nog niet definitief.

Daarnaast kunnen we nog naar de verspreidingstrend kijken (figuur 3). Die schommelt minder heftig dan de populatietrend (bij de verspreidingstrend gaat het alleen om aan- of aanwezigheid en maakt het niet uit of er één of heel veel vlinders in een kilometerhok vliegen). Het dal in 2008 is in alle grafieken goed te zien, maar ook dat het startjaar van de populatietrends voor de twee deelgebieden op de Veluwe (2001) in een dal lag, al was 2002 het voorlopig absolute dieptepunt.

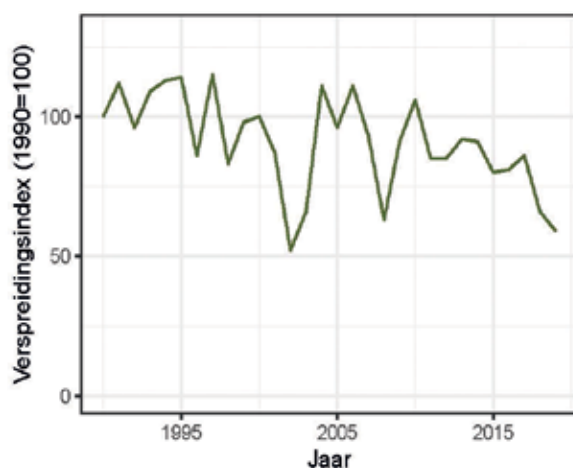
Fluctuaties

Wat veroorzaakt die enorme schommelingen in aantal bij de bosparemoervlinder? In Engeland blijkt leefgebied in bos maar heel even geschikt (Warren, 1987). Nadat een perceel gekapt is, wordt dat heel snel gekoloniseerd door waardplanten als hengel, ereprijs-soor-

De laatste bosparelmoervlinder die in 2018 is gezien in het Imbosch.

ten en vingerhoedskruid en daarna de bosparelmoervlinder. Dat gaat een paar jaar goed, en dan groeien de bomen alweer zo hoog op dat de bosparelmoervlinder op zoek moet naar een nieuwe voortplantingslocatie. In een bos waar regelmatig percelen worden gekapt, is zo'n plek meestal wel aanwezig. Bosparelmoervlinders kunnen nieuwe plekken tot op enkele honderden meters wel opsporen. In Nederland lijkt dit minder het geval, al werden op het Kroondomein vroeger wel degelijk hele percelen tegelijk gekapt en die waren toen vast even geschikt voor de vlinder. Maar op De Hoge Veluwe wordt veel minder zo gekapt. Het valt natuurlijk ook op dat de pieken en dalen synchroon lopen, ook in delen die een heel eind van elkaar af liggen. Dat hangt meer dan met de kaalkapcyclus samen met het weer of met een parasietencyclus: er zijn veel vlinders, de jaren daarna komen er steeds meer parasieten (er is veel te eten), de vlinderpopulatie stort in, dan stort de parasietenpopulatie ook in (er is niets meer te eten), en de vlinderpopulatie gaat weer groeien.

Figuur 3. Verspreidingsindex van de bosparelmoervlinder. Hierin is gecorrigeerd voor veranderingen in waarnemingsintensiteit.

Toekomst

Wat ook opvalt, is dat zowel de aantallen als de verspreiding de laatste paar jaren bijzonder laag geworden zijn, al hebben we eerder zulke dalen gekend. Daar komt bij dat we een flink deel van de populatie (Imbosch en Veluwezoom) kwijt lijken te zijn geraakt na de droogte van 2018. Qua oppervlakte is dat een derde van het voorkomen! Die droogte heeft ook een flinke dreun uitgedeeld aan de populatie op De Hoge Veluwe. Helaas zijn 2019 en 2020 ook erg droog geweest. Daarmee is het dal van 2019-2020 van een ander karakter dan dat van 2007-2008: in plaats van verlies van een aantal plekjes binnen een groter gebied is nu een deel van het verspreidingsgebied verlaten. Hervestiging is dan een stuk lastiger en dit zou op de Zuid-Veluwe weleens structureler van aard kunnen zijn. Daar is immers nog maar één populatie op een stukje van De Hoge Veluwe over. Dat is een wankel basis en voor je het weet, stort deze populatie ook een keer in. Dan hebben we alleen het Kroondomein en omgeving nog over.

Vlinders uitzetten op geschikte plekken (zoals in de jaren 1990 in de Schipborger Strubben) is alleen een goed idee als het kan in een netwerk met andere populaties en met garanties voor goed beheer op lange termijn.

Waardoor de bosparelmoervlinder precies zo achteruitgegaan is, is onduidelijk, maar het is belangrijk dat we er snel achter komen hoe we dit kunnen verbeteren, zodat we het tij nog kunnen keren. Samen met studenten wordt daar nu onderzoek naar gedaan.

Literatuur

LNV (1989). Beschermingsplan Dagvlinders. Ministerie van LNV.
 Warren, M.S. (1987): The ecology and conservation of the heath fritillary butterfly, *Mellicta athalia* - III. Population dynamics and the effect of habitat management. *Journal of Applied Ecology* 24, 499-513.

